

MLADI I OBRAZOVANJE*

Uvod

S obzirom na to da postoji velika razlika između bioloških i društvenih činilaca, upravo postoji razlika i između pojma mladih i omladine. Omladina predstavlja grupu ljudi koja je društveno i kulturno prepoznatljiva. Za nju nije karakterističan biološki kriterijum, već sopstveni identitet, potrebe, vrijednosti i potkulturni obrasci ponašanja. Omladina jeste kapital današnjeg društva, samo ukoliko posjeduje onaj glavni faktor – obrazovanost. Prema definicijama sociologije i filozofije, obrazovanje predstavlja rezultat reagovanja na prirodnu okolinu, porodicu, vršnjake, školu, organizacije i masovne medije. Obrazovanje jeste kako kulturno, tako i stečeno teorijsko i praktično znanje nauka koje se izučavaju u raznim obrazovnim i drugim ustanovama i institucijama. Ono je različito razvijeno kod svakog pojedinca. Ta različitost javlja se zato što ljudi u različitim okolnostima, ustanovama, među različitim ljudima, u različitim sredinama stižu obrazovanje. To je dug proces, čiji se početak i kraj ne može naznačiti, niti precizno odrediti i definisati. Takođe, različitosti se javljaju generalno zbog društvenih nejednakosti, pogotovo zbog nejednakosti koje se ogledaju u neposjedovanju jednakih raspoloživih materijalnih dobara i zbog neuživanja istog društvenog statusa. Pored toga, izraženi činioci koji utiču na današnje obrazovanje su proces globalizacije, nove informacione i komunikacione tehnologije i modernizacija. U nastavku svog rada, govoriću o krizi identiteta omladine koja može poremetiti sistem vrijednosti, a samim tim uticati na njihovo obrazovanje; govoriću i o raznim uticajima kojima je izložena omladina, o modernim tokovima, problemima omladine, društvenim nejednakostima, kulturnim obrazovanjem koje je utihnulo i o budućnosti obrazovanja.

U velikoj krizi identiteta

Omladina, po svim određenjima, zaista jeste jedna karakteristična, prepoznatljiva grupa ljudi, na koju veliki uticaj ima sredina u kojoj se razvija, tj. kulturni i moralni obrasci koje im nameće društvo koje na tim prostorima biv-

---

* Prvoplasiran rad na prvom takmičenju učenika srednjih škola Crne Gore iz sociologije održanog 2015. godine na temu „Mladi i obrazovanje“.

stvuje. Uzeću za primjer područje Crne Gore, zemlje u usponu, zarobljene u stavovima i mentalitetu davno prošlog vremena. U ovakvoj sredini, mogućnosti su ograničene u tom pogledu, što način funkcionisanja sistema, često izostavlja socijalne ideologije i samim tim skrnavi želju, volju i mogućnosti za napredak omladine. Hegel kaže da znanje ne poznaje jedino sebe, već i negativnost samog sebe ili svoje granice, a poznavati svoje granice znači umrijeti žrtvujući se. Kada bismo njegovo razmišljanje primijenili u ovom slučaju, shvatili bismo da će naša država još mnogo morati da ulaže dok ne ispita svoje granice. Dobra strana toga što smo nerazvijeni jesto to što imamo prostora da napredujemo. Opšte je poznato da je jako bitno da postavimo neki cilj, a poenta dostizanja nekog cilja je upravo put, jer se u njemu najviše upoznamo sa samim sobom i svojim mogućnostima. Ukoliko bismo sad uzeli u obzir sve lomove kroz koje država kao društvo prolazi i kroz koje će tek da prođe, u pogledu omladine, to se loše odražava. Karakteristično za sve ljude koji prolaze kroz proces odrastanja, jeste kriza identiteta. Sve nedoumice, lomljenja, traženje sebe i prepoznavanje sklonosti i sve posledice koje će uslijediti povodom toga, pripisuju se upravo tzv. „krizi identiteta“. I primjenom osnovnih metoda statističkih proračuna, opšti nivo krize, dobija se ukoliko krizu svakog pojedinca pomnožimo sa opštom krizom društva kao države. U takvim uslovima, generalno nestabilnim stanjima pojedinaca, dolazimo do zaključka da živimo u jednom izrazito nestabilnom društvu, s obzirom na to, da ga ti pojedinci upravo sačinjavaju. Zašto je ta kriza identiteta više izražena kod nas nego u drugim zemljama? Postoje brojni razlozi. Prvenstveno, u našoj državi različiti politički stavovi, izgled, oblačenje, moralni standardi i strogi kulturni obrasci dovode do nerazumijevanja, neprihvatanja i odbacivanja. A da li zaista postoji tačno određen sistem vrijednosti i pravila ponašanja koja odobrava društvo? Nažalost ne postoje. Ne postoje nikakvi okviri prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja jer se danas, naša država dijeli, po raznim kriterijumima, pa čak i po shvatanjima. Do sredine prošlog vijeka ljudi na ovim prostorima su učestvovali u svjetskog ratu, tada su bili učeni po posebnim principima, tada nije bilo bitno koliko si obrazovan, već koliko dobro znaš rukovati oružjem. Kasnije su živjeli u socijalističkoj zemlji „svi radimo i za one koji to ne mogu“, primarne su bile socijalne ideologije, jednakosti, svima su bile iste mogućnosti, preduzeća su poslovala a da njihovo postojanje nije ekonomski opravdano, ljudi su tada bili sigurni da njihov život ne može tek tako propasti, da postoji neko ko brine za njih, neko ko će im obezbijediti pristojne uslove; prošlo je još vremena, počele su da se pojavljuju novi problemi, ljudi su međusobno ratovali, izazivali nemire, jedan narod se više nije podnosio, tada raste mržnja, nacionalizam, želje za nečim novim, gledajući to vrijeme spoznajemo neke druge ljude, oni nam postavljaju nove ciljeve, nove načine sticanja obrazovanja, nove kulturne obrasce, uče nas da se ljudi razlikuju, po nacionalnostima, da mi nismo jedno, da nas ima mnogo, mnogo više, jer smo različiti. Kasnije dolazi do rascjepa, dolazi ponovo do nereda, ratovanja, bombardovanja, uplitanja, borbe, kažnjavanja, patnje i nemira. I

proizvod svega toga je ovo što imamo danas, jednu malu, kapitalističku zemlju u kojoj nemamo svi jednake mogućnosti, ali u kojoj bi svi trebali da imamo jednake šanse, koja prolazi kroz tranziciju, gdje ništa nije ni tačno ni netačno, gdje ništa nije ni dobro ni loše, jer se nalazimo u fazi ispitivanja, u fazi upoznavanja samih sebe. Nalazimo se u središtu tornada, koji je po prvi put svom silinom zahvatio našu zemlju, kroz njega ne vidimo, a moramo da se izvučemo! Moramo da izađemo iz njega jer se tamo negdje nalazi neki bolji život. Nalazimo se u tornadu pravila, standarda, zakona, principa, propisa, kojeteak trebamo da odredimo i preuredimo. Zbog takvog vanrednog stanja u kome se nalazi naša država, koja je u najtežoj fazi tranzicije i samospoznaje, kriza identiteta mnogo jače potresa omladinu koja živi na ovim prostorima, nego onu koja živi u uređenim državama. Kako se cijela ta kriza odražava na sticanje obrazovanja, odnosno želje omladine za sticanje obrazovanja? Prije nego što dođem do ovog odgovora, moram naglasiti izraženi problem kod shvatanja obrazovanja uopšte. Ono ne predstavlja samo teorijska i primenljiva znanja stečena u školama i drugim obrazovnim institucijama i ustanovama. Ono obuhvata mnogo širi pojam, koji pored praktičnog i teorijskog podrazumijeva i kulturno obrazovanje, čiji je razvoj za napredak jednog društva presudan. Zbog toga imamo stotine i stotine ljudi koji završavaju fakultete, misleći da su time postali obrazovani i završili sa tim periodom izgradnje ličnosti. Da se obrazovanje mjeri fakultetskom obrazovanošću (jednim njenim segmentom) naša zemlja bi definitivno bila najrazvijenija zemlja svijeta, ali pošto mi imamo izobličeni sistem vrijednosti, gdje je sramota ne završiti fakultet, jer, elem, ti ljudi su neobrazovani, svakako nismo najrazvijeniji. Tu se javlja problem nestabilnog sistema vrijednosti koji se u zadnjih 60 godina često mijenjao i zato danas nemamo bar okvirno određene standarde u obrazovanju. Ljudi koji su se upoznali sa sistemom vrijednosti u obrazovanju prije 15 godina, danas moraju da se prilagođavaju nekom drugom sistemu koji još uvijek nije potpuno određen. Pored gore navedenog problema, postoje pojedinačni lomovi koji se mogu sagledati na globalnom nivou, jer zahvataju većinu. Moderni tokovi, brži život, nestabilnost sistema vrijednosti, dovode do toga da omladina krene „pogrešnim putem“. Taj pogrešni put predstavlja put kriminala, droge, nasilja, bolesti zavisnosti. Svi oni, mogu biti posljedica neobrazovanosti u tom smjeru. Tako dobijamo omladinu koju opravdamo svim mogućim sredstvima, uvijek zaobilazeći misaonu imenicu „OBRAZOVANJE“, koja je izostala u procesu razvoja omladine. Prema Maslovljevoj listi potreba, u vrhu piramide nalazi se potreba za samoostvarivanjem i uvažavanjem, a u našem društvu oni moraju da ostanu neostvareni upravo jer smo narušili još važniju, potrebu za bezbjednošću, stvarajući neobrazovanu omladinu koja ne može da kontroliše životinjske nagone koje svi mi imamo negdje duboko u sebi i koje je neophodno držati pod kontrolom. Da rezimiram, kriza identiteta javlja se na pojedinačnom i opštem nivou i za posledicu može imati devijantno ponašanje, omladinu koja nije sposobna za učenje o obrazovanju, upravo jer želi pobjeći od njegovih standarda.

Svestrani uticaji na omladinu

Šta to sve utiče na nas kao ličnosti? Porodica, društvo, škole, organizacije, masovni mediji. I da li ti isti činioci utiču na našu obrazovanost? Da, u potpunosti, evo zašto. Tokom perioda primarne socijalizacije, najveći uticaj na spoznaju kulturnog obrazovanja i uopšte sticanje onog osnovnog obrazovanja koje se nas dugo određuje, ima naša porodica. „Dijete je otac čovjeka“–rekao je Frojd. Ova njegova misao uči nas tome da ono što naučimo u djetinjstvu i smjernice koje dobijemo u najranijoj dobi će nas voditi kroz život. Dakle, temelj obrazovanja i uopšte sklonosti ka želji za obrazovanjem gradi porodica, prilikom vaspitavanja djeteta. Tu počinje naša samoizgradnja i upravo se ona temelji na obrazovanju koje smo tada spoznali. Nakon porodice, imamo školu, društvo i organizacije. Tri jako povezana činioca, koja ću najlakše objasniti kao cjelinu. Škole i organizacije su ustanove koje trebaju da nam pruže teorijska i praktična primjenljiva znanja, koje će da nam olakšaju prilikom iskoraka u budućnost i prilikom našeg napretka. Ukoliko je ono kvalitetno, može nas usmjeriti još više ka samoizgradnji i spoznaji obrazovanja, kao neophodne karike izgradnje ličnosti. U tim istim institucijama, formiramo krug prijatelja i poznanika sa kojima provodimo vrijeme i koji mogu uticati na našu izgradnju u pogledu obrazovanja. Način na koji komuniciramo, mjesta gdje izlazimo, interesovanja koja imamo, sve to mogu biti posljedica onog što primjenjuju ljudi koji nas okružuju. Sekundarna socijalizacija upravo je pod uticajem ovih činilaca, pa samim tim, sami kreiramo obrasce kulturnog i naučnog određenja koji su pod uticajem društva i društvenih tvorevina. I posljednji, najatraktivniji agens socijalizacije, primijenjen na uticaj na obrazovanje i uopšte sve društvene odnose i tvorevine jesu sredstva masovne komunikacije, odnosno masovni mediji. Brz protok informacija često je koristan i presudan, u životu u kakvom danas živimo, međutim, postavlja se pitanje kakve su to informacije? Tačne ili netačne? Skraćene ili potpune? Potrebne ili nepotrebne? Kvalitetne ili nekvalitetne? Edukativne ili zabavne? Postoje svakakve, definitivno, ali za izgradnju jedne obrazovane ličnosti neophodne su tačne, potpune, kvalitetne, edukativne informacije, koje trebaju prispjeti na pravo mjesto u pravo vrijeme. Time ne želim reći da nam nije potrebna razonoda, ali kada govorimo o sticanju obrazovanja, informacije za razonodu nam nisu od velike pomoći. Dakle, sredstva masovne komunikacije mogu biti korisne u tom pogledu da su nam često potrebne informacije u datom trenutku i da ih zaista često možemo dobiti. Takođe nam omogućavaju da budemo u kontaktu sa ljudima koji su geografski udaljeni od nas i koje nemamo mogućnosti da vidimo. Današnji moderni tokovi nam omogućavaju čak da završavamo fakultete i kurseve preko interneta, da stičemo razna znanja i da stupimo u kontakt sa ljudima koji nam mogu pomoći u budućem radu ili da održavamo kontakte sa njima. Negativna strana jeste to što se previše ugnijezdimo u njihove ruke, koje nam omogućavaju razvoj masovne kulture. Jednostavni, skraćeni sadržaji, ne zahtijevaju veliki napor, samim tim odgovaraju širokim narodnim masama, koje žele da svoju zabavu i razonodu

pretoče u realnost, bez želje za većim naporom koji će im omogućiti intelektualno uzdizanje. A upravo inteligencija i sigurnost u sebe imaju najveći uticaj na razvoj individualnosti kod pojedinca! Gubi se prava obrazovanost, skrnave vrijednosti, dubokoumna, kvalitetna kultura, samo da bi postala roba na tržištu dostupnom svima. Djela se skraćuju, prepričavaju, nema posvećenosti, dovoljne želje, volje, traže se izgovori, krivci, a krivci smo mi, jer smo mi pokretači svega, jer smo mi ti koji podržavamo sve što postoji, jer bez naše dozvole ništa od toga ne bi moglo da utiče na nas. I na kraju cijele moje priče o uticajima sa raznih strana koji su pogubni za naše društvo, postavlja se pitanje da li u ovim okolnostima, čovjek zaista može da bude siguran u svoje stečeno obrazovanje? Imam osjećaj da je ovo pitanje više retoričko, jer se odgovor može naslutiti. U moru informacija koje nam pružaju savremeni sistemi, često ne možemo biti sigurni u istinitost primljenih informacija.

Društvene nejednakosti kao problem školskog obrazovanja i validnost izraza „kvalitetno obrazovanje“ u našoj državi

U prethodnom tekstu, pomenuto je da je naša zemlja, kapitalistička zemlja u kojoj bismo svi trebali imati jednake šanse. Ne govorim o tome da li je taj sistem dobar ili loš, već samo, kako se on može odražavati na današnju omladinu. U ovom sistemu gdje je društvena stratifikacija izražena više nego ranije, gdje ne postoji srednji sloj, koji bi trebao da bude najrazvijeniji, javljaju se 2 sloja koja se međusobno prilično razlikuju. Jedni su na visokom društvenom položaju, dok su drugi, na nižem položaju. Oni se nalaze u različitim društvenim grupama, koje se međusobno razlikuju po mogućnostima, ugledu, porijeklu, ekonomskoj moći, sposobnostima, vrijednostima, pravima i obrazovanju. Šta to podrazumijeva posjedovanje različitih mogućnosti? Sa ekonomskog aspekta podrazumijeva posjedovanje različitih novčanih sredstava. U Crnoj Gori, po statističkim podacima, svaki drugi punoljetni građanin ove države je kreditno zadužen. To nam u mnogome govori o trenutnoj ekonomskoj situaciji u državi. S obzirom na to da od ekonomskih prilika zavisi situacija u obrazovanju, zdravlju, državnoj bezbjednosti, možemo zaključiti da se ekonomska situacija direktno negativno odražava na sistem obrazovanja. To znači da teško možemo da napredujemo, bez ulaganja u osnovni kapital današnjice, koji upravo predstavlja obrazovana omladina. S veoma malim ulaganjima u nove, moderne sisteme koji nisu dovoljni da bi u pravoj mjeri mogli ispatiti savremene tokove u svijetu, mi se samo nalazimo na gubitku. Sve dok se svijest države kao društva ne okrene u smjeru sprovođenja reformi koje će da promijene sistem vrijednosti obrazovanja, naša omladina će da se nalazi u središtu obrazovnog rasula. Da li svi imamo podjednake šanse prilikom obrazovnog procesa? Pa i ne baš. Interesantno je to što kako prolazimo kroz više stupnjeve našeg obrazovanja, sve su nam manje šanse, ukoliko smo pripadnici nižeg sloja. Evo i zašto. U osnovnoj školi, svi smo jednaki, imamo svi relativno podjednake uslove, ali već u srednjoj školi situacija se mijenja. Učenici se različito tretiraju u zavisnosti od

materijalnog stanja njihove porodice, tako da se to može prilično negativno odraziti na one koji nemaju iste polazne osnove po pitanju istih. Pa često dolazi do problema diskriminacije, nezadovoljstva, neispunjenosti i nezainteresovanosti omladine, koja smatra da je njen trud bezvrijedan i da će njihovo mjesto svakako zauzeti neko ko ima možda manje sposobnosti, ali veće mogućnosti. Nakon srednje škole, svi žele da završe fakultet po svaku cijenu, međutim i tamo je jako teško uspjeti da se izborimo za naša prava. Visoko školstvo nije financirano od strane države, već je za njega neophodno izdvojiti velika novčana sredstva. A kad postavimo pitanje kakvo je to naše fakultetsko obrazovanje, dobijemo odgovor „bolonjsko, reformisano“ ili „pretrpano, ekonomsko“. Vrlo dobro poznato da godišnje Ekonomski fakultet na nivou cijele Crne Gore završi veliki broj studenata koji kasnije nema posao, zato što čekaju posao u struci. Kada govorimo o jednakostima, onda kriterijumi za svaki fakultet trebaju biti jednaki i ograničenost upisanih studenata takođe treba da bude jednaka, što kod nas nije slučaj. Zato imamo deficitarno zanimanje kuvara i suficitarno zanimanje ekonomista i pravnika, koje ne odgovara trenutnim tržišnim potrebama. Dakle, problem obrazovanja i jednakosti u obrazovnom sistemu ima velike posledice po pitanju posjedovanja potrebnog stručnog kadra odnosno ima direktan uticaj na povećanje nezaposlenosti. Da se vratim na problem društvene nejednakosti koji se ogleda u količini bogatstva koje porodice naše omladine posjeduju. Opšte je poznato da su kod nas pojedini udžbenici veoma skupi, da obrazovanje košta, da pripremiti dijete za školu ne znači samo kupiti mu jednom sveske i knjige, već je to konstantan trošak tokom njegovog boravka u školi. Djeca kad pođu u školu iziskuju gotovo duplo više sredstava nego prije njihovog polaska. Zbog toga u Crnoj Gori, još uvijek postoje nepismeni ljudi, koji nisu bili u mogućnosti da isprate proces obrazovanja. Volonteri iz drugih krajeva svijeta za djecu koja nemaju dovoljno sredstava organizuju razne akcije prikupljanja knjiga, na njih se odaziva veliki broj ljudi, a kod nas se na te humane aktivnosti koje mogu pomoći većoj opštoj obrazovanosti obraća veoma malo pažnje. Obrazovanje je sredstvo rješavanja pitanja jednakosti u savremenom društvu kroz princip dostupnosti resursa obrazovanja pod jednakim uslovima za sve. Pored ove ekonomske nejednakosti, koja vlada u našoj državi, izražena je i socijalna nejednakost koja podrazumijeva neravnomjernu raspodjelu poštovanja, ugleda, počasti i priznanja, pri čemu te razlike ne moraju biti povezane sa neposjedovanjem iste količine novčanih sredstava. Zbog toga, Romska djeca često izbjegavaju boravak u školi jer nisu prihvaćeni, jer su odbacivani i omalovažavani. Obrazovanost naše zemlje potresaju brojni činioci, a uzimajući u obzir to da je naša zemlja još uvijek relativno mlada, da se ne nalazi na zavidnom položaju po pitanju ekonomije, razumljivo je zašto sistem nije kvalitetan. Zašto kažem da nije kvalitetan? Upravo zbog toga što i pored omladine koja ne pohađa obrazovne institucije, postoji veliki broj onih koji ih, pohađaju. Međutim, činjenica je da ti mladi ljudi nisu spremni da obavljaju posao za koji se specijalizuju poslije srednje škole i fakulteta. U Crnoj Gori postoji veliki broj stručnih škola koje bi trebale da osposobe svoje učenike da obavljaju određenu vrstu posla već

nakon što je završe, ali kod nas to nije slučaj. U srednjim školama obavezna je praksa u trajanju od 15 dana najčešće tokom ljetnjeg raspusta. Veliki broj učenika nabavi dokument koji predstavlja dokaz o obavljenoj praksi, a da se pri tom, ni dan ne pojavi na tom mjestu gdje piše da je istu obavio. Činjenica je da je jako teško provjeriti istinitost tolikog broja podataka, ali taj problem bi se riješio ukoliko bi škola obavezala neka preduzeća da prime njene učenike tokom školske godine. To je sistem koji se koristi u Njemačkoj gdje učenici 3 dana idu u školu i stiču teorijska primjenljiva znanja, a 2 dana obavljaju praksu. To je mnogo korisnije i taj sistem se ispostavio kao dobar.

Zaključak

Za kraj sam ostavila priču o budućnosti i globalizaciji koja će malo odskočiti od teškog stanja naše zemlje po pitanju obrazovanja. Opšte je poznato da se budućnost već naziva digitalna era, a društvo će biti društvo rizika, civilizacija znanja, koja će naravno, povući i nove vidove sticanja obrazovanja. Činjenica jeste da sve više čovjekova budućnost zavisi od obrazovanja, upravo zato ono se mijenja, modernizuje i prilagođava. Postoje 2 aspekta sa kojih možemo razmišljati o budućnosti. Sa jedne strane, sociolozi postavljaju pitanje, u svijetu, kakav ovaj naš postaje, gdje će intelektualni nivo svjetskog stanovništva prilično premašiti današnje standarde sa mnogo većim stepenom obrazovanje i kulture, da li će se uopšte obrazovni proces odvijati u institucijama? Upravo zbog tolikog intelektualnog, obrazovnog i kulturnog napretka futurolozi predviđaju da će roditelji preuzeti ulogu profesora, s obzirom na to da efikasnost obrazovanja sve više iščezava. Najveću važnost imaće učenje o tome, kako da se uči, o tome kako da se nešto naučeno ne zaboravi i kako da se ponovo uči. Naravno, u narednom periodu će vjerovatno povodom toga nastati brojni problemi po pitanju uspostavljanja kvalitetnih međuljudskih odnosa, ali obzirom da već sada imamo te probleme, već svijet nastoji da te probleme otkloni ili bar umanjí u što većoj mjeri. Drugi aspekt bi se odnosio na najsavremenije sisteme obrazovanja, danas u svijetu. Ljudi su uvidjeli da je sistem ocjenjivanja tokom obrazovanja potpuno neefikasan u tom pogledu što je činjenica da ne uspijevaju samo najbolji učenici. Ocjene često učenicima daju lažnu nadu da su oni uspješni, a uspjeh je loš učitelj, jer zavede pametne ljude da misle kako ne mogu izgubiti. A gubi se onog momenta kada izađemo iz škole, iz okvira teorije i uđemo u svijet realnosti, gdje se zaista moraju zasukati rukavi i primijeniti sve sposobnosti. Ocjene mogu biti najopasniji destimulans za učenike koji se u startu ne pokažu u najboljem svjetlu; one mogu sputati kreativnost, volju i želju za napretkom. Postojeće brojne prednosti ovog sistema, jer činjenica je da nismo svi dati za sve i da nemamo jednake afinitete prema svim naukama i umjetnostima, zbog toga je najbolje prepoznati sebe bez pritiska koji stvaraju ocjene i uspjeh na kraju školske godine. To je sistem koji je prošao brojne testove koji su dokazali njegovu efikasnost i isplativost. Pojam kvantiteta i kvaliteta se u mnogome razlikuje, često su kontradiktorni i zato nije rješenje boravak u školi 7 sati dnevno, već mnogo

manji. Tako škola više neće biti opterećenje, već zadovoljstvo. I okrenula bih se za sam kraj još jednoj jako bitnoj stavci kojoj sam se posvetila ali ne u dovoljnoj mjeri, kada sam govorila o kulturnom obrazovanju i kulturnim obrascima. Tužno je što u našoj državi ljudi ne posjećuju pozorišta, ne slušaju simfonijske orkestre, ne gledaju balet, nemaju želju da prošire vidike dalje od okrutnih i potpuno nekvalitetnih sadržaja koji nas često odvuku u neke pogrešne strane, pogrešna razmišljanja, koji nam ne ostavljaju prostora da se opustimo, da utonemo u naše biće, koje je izvor svih genijalnosti koje će možda nekada ovaj svijet ugledati. Trebamo biti obrazovani, naučno i kulturno, trebamo biti zainteresovani za spoznaju druge strane svijeta, gledati ispred, ne spoticati se na kamen iza, jer se tamo krije naša suština. Mi smo mladi ljudi, mi smo jedini koji mogu mijenjati svijet, nama se jedino ne mogu postavljati granice, moramo spoznati i lice i naličje sebe da bismo upoznali druge i spoznati lice i naličje svijeta da bismo mogli stvarati, da bismo uspjeli. Obrazovanje je samo prva stepenica, ne trebamo se spotaknuti već o nju.

L i t e r a t u r a

- Koković, D., Dragičević, M. (2012). *Sociologija kulture*, udžbenik za III ili IV razred gimnazije, Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Gidens, E. (2001). *Sociologija*, Podgorica: CID.
- Kotri, Z., Dragičević, M. (2009). *Sociologija*, udžbenik za IV razred gimnazije, Podgorica: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- „Vaspitanje i obrazovanje 1“, časopis za pedagošku teoriju i praksu (2013)